

Qabul qilindi: 01.05.2025

Chop etildi: 30.06.2025

UDK: 801.82:81.176

O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA INTERYER DIZAYNI SOHASIGA OID TERMINLARNING O'RGANILISHI

*Sultonova Sohiba, Termiz iqtisodiyot va servis universiteti
magistranti*

THE STUDY OF INTERIOR DESIGN TERMINOLOGY IN UZBEK LINGUISTICS

*Sultonova Sohiba, Master's Student, Termez University of
Economics and Service*

ИЗУЧЕНИЕ ТЕРМИНОВ ОБЛАСТИ ИНТЕРЬЕРНОГО ДИЗАЙНА В УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКОЗНАНИИ

*Султонова Сохиба, магистрант Термезского университета
экономики и сервиса*

<https://orcid.org/0009-0002-7972-8637>

e-mail: sultonova11@bk.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'zbek tilshunosligi doirasida interyer dizayn sohasiga oid terminlarning shakllanishi, tarjimasi va tizimlashtirilishi o'rganiladi. Interyer dizayn terminlari o'zbek tilida qanday ifodalanayotganligi, ularning ingliz va rus tillaridagi muqobillari bilan solishtirish asosida tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida terminlarning semantik xususiyatlari, tarjima jarayonidagi muammolar, shuningdek, milliy terminologiya tizimida ushbu sohaning o'rni aniqlanadi. Maqolada amaliy tilshunoslik va tarjimashunoslik nuqtayi nazaridan tavsiyalar ham ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: interyer dizayn, termin, o'zbek tilshunosligi, tarjima, leksik-semantik tahlil, terminologiya, soha terminlari, lingvistik muvofiqlik.

Abstract: This article examines the formation, translation, and systematization of interior design terminology within the framework of Uzbek linguistics. It analyzes how these terms are expressed in Uzbek and compares them with their English and Russian equivalents. The study explores semantic features, translation challenges, and the role of interior design terminology in the national linguistic system. Practical suggestions are also provided from the perspectives of applied linguistics and translation studies.

Keywords: interior design, terminology, Uzbek linguistics, translation, lexical-semantic analysis, professional vocabulary, terminological system, linguistic equivalence.

Аннотация: В статье исследуется формирование, перевод и систематизация терминов в области интерьерного дизайна в рамках узбекского языкознания. Анализ проводится на основе сопоставления узбекских терминов с их эквивалентами в английском и русском языках. Рассматриваются семантические особенности терминов, проблемы перевода и место данной терминологии в системе национальной лексики. Также предлагаются рекомендации с точки зрения прикладной лингвистики и перевода.

Ключевые слова: дизайн интерьера, термин, узбекское языкознание, перевод, лексико-семантический анализ, терминология, профессиональная лексика, языковое соответствие.

KIRISH

(BVEDENIYE/INTRODUCTION).

Terminologiya rivojlangani sari uning tarmoqlari ya'ni sohaviy terminlarni o'rganish ahamiyati ham oshib bordi. Olim H.Bektemirov va E.Begmatovlar "Mustaqillik davri atamallari" kitobini yozishgan. Ular ushbu kitobida shunday deydi: "Tilga xohlagan

so'zni kiritaverish, undan xohlagan so'zni xohlagan paytda chiqarib yuborish mumkin deb hisoblash xato fikrdir. Til hayotiga, nutqiy amaliyotga aralashishning o'rni, meyori va buning darajasini bilish hamda o'sha asosda ish ko'rish ilmiy terminlarni tartibga solish va takomillashtirishning eng to'g'ri yo'lidir" [2].

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METOD (ЛИТЕРАТУРА И МЕТОД / MATERIALS AND METHODS).

O'zbek tili terminshunoslik sohasining hozirgi darajasi, ilmiy qiymati bevosita rus hamda boshqa xalqlar terminshunoslarining ishlari bilan chambarchas bog'liq. Shu jihatdan qaraganda, N.A.Baskakov, L.A.Bulaxovskiy, G.O.Vinokur, V.V.Vinogradov, A.A.Reformatskiy, D.S.Lotte, S.A.Chapligina, T.L.Kandelaki, V.P.Danilenko kabi o'nlab terminshunos olimlarning ishlari o'zbek terminshunosligining qaror topishiga o'zining katta hissasini qo'shdi.

XX asrning 30-yillariga kelib o'zbek tilining ko'plab terminologik lug'atlari tuzildi va nashr etildi. Shu jarayonda terminlar tarixi, terminlarning ma'no va mavzu guruhlari, grammatik tuzilishi va yasalishi, taraqqiyot yo'li va boyish manbalari haqida nazariy masalalari to'plandi. Ulug' Tursunov, birinchilardan bo'lib ushbu masalaga bag'ishlab asarlar yozdi: "Til-terminologiyada burjuaziya intilishlariga qarshi", "O'zbek terminologiyasi masalalari", "Terminologiya masalalari", "O'zbek adabiy tilida so'z-terminlar tanlash prinsiplari" kabilar. Bu asarlarda terminlarni hosil qilish, to'plash, tartibga solish, unifikatsiyalash va nashr etish sohasidagi turli xil qarashlar va tushunchalar haqida mulohaza yuritiladi.

Demak, terminlar lug'at bo'lib, ularning doirasi cheklangan. Qabul qiluvchi uchun muhim bo'lgan ma'lumotni yetkazish qobiliyati bilan bir qatorda, terminlar interyer dizaynerlik sohasiga oid atamalarni aks ettiradi. Jamiyatda bir nechta atamalar bir xil maqsad uchun ishlatilishi mumkin. Ammo bu terminlar jamiyatma jamiyat bir-biridan tuzilishi, kelib chiqishi, yasaliish usuli, lug'aviy tub ma'nosi jihatdan bir-biridan farq qiladi. Zamonaviy terminologiyaning dolzarb mavzularidan biri interyer dizayn sohasiga oid terminlardir. Har bir tilda interyer dizaynga oid atamalarni atab keladigan, ular o'rtasidagi munosabatni ko'rsatadigan terminlar mavjud. Bu terminlar interyer dizayn sohasiga oid terminlar sanaladi. Har bir tildagi interyer dizayn sohasiga oid terminlar tizimi va ularning tavsifi boshqa tillardan farq qiladi. Bu terminologik tizim haqida lingvistik nuqtayi nazardan ko'rib chiqilgan ko'plab tadqiqotlar mavjud.

MUHOKAMA

(ОБСУЖДЕНИЕ/DISCUSSION). O'zbekiston

badiiy akademiyasi Kamoliddin Behzod nomidagi milliy rassomlik va dizayn instituti tadqiqotchisi F.Z.Ataxanova "Dizayn-Loyihalash" asarida qisman interyer dizayn sohasiga oid terminlar va ularning izohi haqida ma'lumot bergan. Asosan ushbu asar modaga oid bo'lsa-da, unda keltirilgan terminlarni farqsiz interyer dizayn sohasida qo'llash mumkin. Buning asosiy sababi moda ham, interyer dizayn ham bir umumiy sohaga mansub va ular o'zgaruvchan hisoblanadi. Misol uchun "kolleksiya" so'zini olaylik. Ushbu termin modada ham, interyer dizaynda ham bir xil qo'llaniladi va bir xil ma'noni anglatadi. "Kolleksiya" (lot. yig'ilish, yig'ma, terma) – uslubi, konstruksiyasi, shakli, materiallarning o'xshashligi asosida terilgan yoki ma'lum bir badiiy obrazni ifoda etishga xizmat qiladigan kiyim modellari termasi (yig'masi). Yozuvchi o'z asarida moda haqida shunday deydi:

"Moda serqirra bo'lgani uchun unga ta'rif berish osonmas, chunki moda madaniyatning ajralmas qismi bo'lib, turli sohalar – san'atshunoslik va san'at, tarix, jamiyatshunoslik, antropologiya, psixologiya, madaniyatshunoslik nuqtayi nazarlaridan o'rganilishi mumkin.

Moda – bu tizimli jarayon bo'lib, jamiyat rivojlanishi har bir davrining o'zgarib borishini o'zida aks etadi. Modaning tili ba'zan, albatta tarjima qilinishni talab etadi. Bu talab moda bir paytlari sevgan yoki yaqindagina hayotga kiritib mashhur qilgan narsa va hodisalarga-da bir xilda kerak bo'ladi. Eskilari ko'pincha unutilgan, yangilari esa hali ko'pchilikka tushunarsiz bo'lgani uchun uning atamalari hamisha izohga, tushuntirishlarga muhtoj bo'ladi" [1]. Toshkent Arxitektura Qurilish Universiteti tadqiqodchisi Ne'matjonova Mahliyo Nizomjon qizi o'zining "Interyer dizayni va uning rivojlanish tarixi" ilmiy maqolasini interyer dizayni nima, u qachon paydo bo'lgan, qanday rivojlanish bosqichlarini bosib o'tgan va qanday turlari mavjud kabi savollarga javob berishga bag'ishlagan. Tadqiqotchi maqolasida interyer dizayni haqida quyidagi ma'lumotlarni keltiradi:

NATIJALAR (РЕЗУЛЬТАТЫ/

RESULTS). "Interyer dizayni — atrof-muhit va odamlar o'rtasidagi qulaylik va estetik jihatdan yoqimli o'zaro ta'sirni ta'minlash uchun binolarning ichki qismiga qaratilgan dizayn sohasi. Ichki dizayn badiiy va sanoat dizaynini birlashtiradi. Dizayner xonadagi ishlarni optimallashtirishni

amalga oshiradi, katta xonalarda navigatsiyani yaxshilaydi, mijozlarning talablariga muvofiq ixtisoslashtirilgan xonalarning dizaynini ishlab chiqadi (masalan, ovoz yozish studiyalari, filmlarni tahrirlash, fotografiya, akvaparklar). Dizayner xonaning tartibi, yorug'lik, shamollatish tizimlari, akustikadan boshlab, ichki dizaynning butun jarayonini boshqaradi; devorlarni bezash; va mebelni joylashtirish va navigatsiya belgilarini o'rnatish bilan yakunlanadi. Ilgari interyerlar qurilish jarayonining bir qismi sifatida instinktiv tarzda ishlab chiqilgan. Interer dizayneri kasbi jamiyatning rivojlanishi va sanoat jarayonlarining rivojlanishi natijasida paydo bo'lgan murakkab arxitekturaning natijasi edi. Makondan samarali foydalanishga intilish, foydalanuvchilarga qulaylik va funksional dizayn zamonaviy interyer dizayni kasbining rivojlanishiga turtki berdi. Bu atama Buyuk Britaniyada kamroq tarqalgan, bu yerda interyer dizayni kasbi hali ham tartibga solinmagan va shuning uchun qat'iy aytganda, hali rasmiy ravishda kasb emas. Interyer dizayneri kasbi Amerika Qo'shma Shtatlarida keng qo'llaniladigan interyer dekoratorining ro'ldan alohida va ajralib turadi"[3].

Shuningdek, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti tadqiqotchisi Rahimjonova Dilfuza "Interyer hamda interyer dizaynining turlari" nomli ilmiy ishida interyer dizayni sohasiga oid terminlardan keng ko'lamda foydalangan. Ushbu maqolada interyer atamasidan tortib, binoning ichki va tashqi qismlarida qo'llaniladigan interyer dizayniga oid juda ko'plab terminlarning izohi keltirilgan. Tadqiqotchi interyer va interyer dizayni terminlariga quyidagicha ta'rif beradi:

"Interyer – me'moriy kompozitsiya nazariyasida obyektning ichki ko'rinishi, tashqi ko'rinish tushunchasiga qarama-qarshi bino, inshootning tashqi ko'rinishi. Shunga ko'ra: reja – yuqoridan ko'rinish, ship – pastdan yuqoriga ko'rinish, fasad – old, orqa, yon ko'rinish (old, orqa va yon jabhalar), burchak – burchakdan ko'rinish. Tor ma'noda, interyer – obyekt-fazoviy muhitning muhit elementlari bilan binoning ichki makonining tarkibi. Boshqa so'zlar bilan aytganda: binoning ichki makonining me'moriy-badiiy dizayni, insonga estetik idrok etish va qulay yashash sharoitlarini ta'minlash; me'moriy yechimi uning funksional

maqsadi bilan belgilanadigan bino yoki alohida xonaning ichki maydoni. Interyer dizayni me'mor tomonidan binoning tashqi ko'rinishi bilan birgalikda amalga oshiriladi va butun me'morchilik singari, tarixiy va madaniy tushunchalar, atrofimizdagi dunyo haqidagi g'oyalar va qarashlarning rivojlanish mantig'iga amal qiladi. Asosiy badiiy yo'nalishlar, me'moriy uslublar, yo'nalishlar va maktablar (mintaqaviy, milliy, akademik, shaxsiy), qurilish texnologiyalari va materiallarini ishlab chiqish.

Interyer dizayn — atrof-muhit va odamlar o'rtasidagi qulaylik va estetik jihatdan yoqimli o'zaro ta'sirni ta'minlash uchun binolarning ichki qismiga qaratilgan dizayn sohasi. Interyer dizayni badiiy va sanoat dizaynini birlashtiradi. Dizayner xonadagi ishlarni optimallashtirishni amalga oshiradi, katta xonalarda navigatsiyani yaxshilaydi, mijozlarning talablariga muvofiq ixtisoslashtirilgan xonalarning dizaynini ishlab chiqadi[2].

XULOSA

(ЗАКЛЮЧЕНИЕ/CONCLUSION). O'sib kelayotgan yosh avlodning mustaqil fikr yuritishi, intellekti yuqori darajada bo'lishi, muloqot va munosabatning barcha turida erkin fikr bildira olishi jamiyat tomonidan ham, davlatimiz rahbari tomonidan ham ilgari surilayotgan mafkurafiy g'oyalardan biridir. Xususan, ushbu vazifalarni bajarishda hozirgi kunda o'zbek tilshunosligida o'zining tadqiqini kutayotgan, yillar davomida unutilib qolayotgan o'quv lug'atchiligining va terminologiya sohasi rivojining o'rni beqiyos hisoblanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

(ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА/ REFERENCES):

1. Ataxanova F.Z. Dizayn-loyihalash. – T.: Fan va texnologiya. 2018. – B. 368.
2. H.Bektemirov, E.Begmatov. Mustaqillik davri atamalari. – Toshkent. 2002. – B. 7.
3. Ne'matjonova M. Interyer dizayni va uning rivojlanish tarixi. Tropical issues of science. 2024. – B. 238.
4. Rahimjonova D. Interyer hamda interyer dizaynining turlari. Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar ilmiy va ilmiy texnik onlayn konferensiya. 2024. – B. 314.
5. Винокум О. Термин и терминология. Россия. 1985. – С.3.